ISUSOVCI

I STARA PJESMA:

„SVRHA POSVEĆUJE SREDSTVA“

SARAJEVO 1933

S odobrenjem crkvenih starješina.

Naklada Glasnika Presvetog Srca Isusova.
Zagreb, Palmotićeva 31.

Radi onih čitatelja, kojima još nije doprla do ušiju ova pjesma, moramo odmah primjetiti, da je smisao ovih riječi: »svrha posvećuje sredstva« po sebi mnogostruk, jerbo i sredstva mogu biti raznovrsna, dobra ili zla ili indiferentna (tj. ni dobra ni zla sama po sebi). No kad se obično o njima govori i kad se prišivaju Isusovcima kao njihova nauka, misli se uvijek: dobra svrha posvećuje ili oplemenjuje (opravdava) z l a sredstva. Tako n. pr. da svrha (nakana) pomoći siromaku opravdava krađu počinjenu u toj nakani, da se pomogne siromahu; ili slagati, da se ukloni kakva neprilika, ne bi bilo grijeh nego možda i dobro djelo. Svakom je katoliku jasno, da se spomenuto načelo shvaćeno u ovom smislu protivi kršćanskoj nauci i riječima sv. Pavla: Ne smije se činiti zlo, da se postigne dobro. Ipak ima ljudi, koji se ne ustručavaju trubiti i guditi, da Isusovci naučavaju to nekršćansko načelo: (dobra) svrha posvećuje (zla) sredstva. Da vidimo, što je na stvari!

I. „Časna" starost i silna proširenost ove pjesme.

Kao što u mnogim drugim pitanjima, tako i ovdje nije moguće dati točan odgovor, kad je i od koga je nastalo ono žalosno načelo, da svrha posvećuje sredstva. No vrlo važnu ulogu u ovoj stvari igrao je svakako francuski pisac Blaise Pascal. On je živio od godine 1623. do 1662., a god. 1656. i slijedeće izdao je u obranu

janzenista a protiv Isusovaca 18 pisama, sabranih u knjigu s naslovom: »Les Provinciales«. Na naš predmet odnosi se sedmo između tih pisama, koje među ostalim govori o ravnanju savjesti. Pascal izmišlja razgovor sa španjolskim Isusovcem Escobar-om (živio 1589.—1669.) Pascal stavlja Escobaru različita pitanja iz moralke, da mu ih rastumači. Isusovac Escobar razlažući sad ovo sad ono dolazi i na važnu izreku: »Mi (Isusovci) popravljamo pogrešnost sredstva čistoćom nakane (svrhe)«, što bi u stvari bilo isto kao i reći: svrha posvećuje zla sredstva.

Drugi su opet našli povoda galami u djelu »Medulla«, što ju je već 1645. izdao Isusovac P. Busenbaum. Tu su »oštrovidni« čitatelji naišli na porazne izreke kao: »cum finis est licitus, etiam medià sunt licita« i »cui licitus est finis, etiam licent media« (kad je dopuštena svrha, dopuštena su i sredstva; — komu je dopuštena svrha, dopuštena su i sredstva).

Ima dakle već blizu tri stotine godina, kako se ta pjesma pjeva i kako se Isusovcima predbacuje nauka: svrha posvećuje sredstva. Među mnogima, koji su se poslije Pascala nabacili na Isusovce tom krilaticom, bio je dakako bezbožac Diderot, pa talijanski filozof V. Gioberti (1847. izdao knjigu »Il Gesuita moderno«), pa Zola i bezbroj drugih njihova soja i kroja. Protestantska enciklopedija spominjući »methodus dirigendae intentionis« veli za Isusovce: »po ovom načelu može čovjek ne ogriješivši svoje savjesti učiniti zakonom zabranjeno djelo, samo ako ima plemenitu svrhu«. Crkvena povijest od protestanta Appela naziva ovu nauku intencionalizam i kaže: »prema njemu je slobodno činiti, što je inače zabranjeno, ako se pri tom ide za dobrom svrhom. Ova se nauka doduše ne nalazi **ni u jednoj isusovačkoj knjizi,** ali se bez sumnje po njoj ravnaju riješenja u mnogim pojedinačnim stvarima«. Ovo zlobno mišlje-

nje o Isusovcima raširilo se tako, te si mnogi ne mogu zamisliti Isusovce, a da ne misle odmah i na ovu krilaticu o svrhi i sredstvima, kao što si ne možemo predstaviti crnca, a da ne mislimo, da je crn. To je ona stara pjesma, koja se neprestano širi u novim melodijama; to je koračnica svih neprijatelja isusovačkog reda, koju oni opet i opet pjevaju i koja uvijek **neuki i neupućeni narod** napunja zgražanjem i užasom radi isusovačkog morala (Dr. Heiner).

Međutim sve ovo pjevanje odnosno graktanje jest ponajprije neosnovano, nelogično. Toliko velimo zasada, a malo kasnije reći ćemo još nešto.

Cicero pripovijeda o Hanibalu ovu zgodicu: Kad je Hanibal kao bjegunac boravio kod sirskog kralja Antioha, bi jednog dana u dvor Antiohov pozvan filozof Formion, na glasu sa svoje mudrosti. Ovaj je mudri čovjek kroz nekoliko sati govorio o dužnostima vojskovođe i o raznim vojničkim stvarima. Svi prisutni divili se riječima Formionovim te upitaše Hanibala, što on misli o filozofu. Kaže se, da je Hanibal ne baš savršeno grčki ali vrlo iskreno odgovorio, da je vidio mnoge luđake ali da u svom životu nije naišao na stara čovjeka, koji bi tako ludo govorio kao Formion. I Herkula mi — dodaje Cicero — pravo je imao Hanibal. Jer doista je odveć drsko i besmisleno, da čovjek, koji nije nikad ni vidio tabora ni neprijatelja, upute o vojničkim poslovima daje onome, koji se je sa Rimljanima tako slavno borio za svjetsko prvenstvo. (De Orat. II., 18.)

Slično nešto mogli bismo reći o protivnicima Isusovaca: to su ljudi, koji niti su ikada **ozbiljno proučavali isusovački moral, niti su bili sposobni za taj posao,** a ako su se dali na čitanje isusovačkih djela, nijesu ih razumjeli. Barem toliko, jer ne želimo nikome podbacivati hotimično iskrivljivanje isusovačke nauke. Za Pascala je jedan francuski kritičar rekao, da je

ili varao ili se prevario. A jedna druga kritika Pascalova djela »Les Provinciales« iznijela je i dokazala ništa manje nego 457 patvorenja na latinskim citatima, 401 patvorenje u prijevodu, 220 raznih ispustaka i izvraćanja, svega dakle preko hiljadu neispravnosti razne vrste. A cijelo njegovo djelo ne samo da je brzo iza njegove publikacije (1657.) sv. Crkva stavila na indeks zabranjenih knjiga, nego ga je i francuska svjetovna vlast proglasila klevetničkim i heretičkim spisom i dala javno sažgati u Parizu dne 14. listopada 1661.

Drugi krivi tumačitelji isusovačke nauke slično su postupali kao Pascal: izvrtali, što im se svidjelo, ispuštali, što nije trebalo, istrgnuli neke riječi iz njihova konteksta (saveza) i dali im dakako na taj način smisao posve drukčiji. Ovakovom logikom mogao bi netko iz samog sv. pisma dokazati, da nema Boga, jer zaista stoji u psalmu 13. i još pače u ps. 52. »nema Boga«. Ali — prije toga stoji još: »reče luđak u srcu svojemu«, to jest cijela izreka nije samo: nema Boga, nego glasi: »Reče luđak u srcu svojemu: nema Boga«.

Logikom proizvoljnog tumačenja dokazat bismo mogli, da je trinaest vjekova prije Isusovaca već postojalo načelo: svrha posvećuje sredstva, te da ga je zastupao ne kakav Ivo ili Jovo, nego jedan biskup i crkveni naučitelj, sveti Augustin. On veli ovako: »Ljubi (Boga i bližnjega, dakako svrhunaravnom ljubavlju) pa čini što hoćeš.... Imaj u sebi korijen ljubavi; iz ovog korijena ne može niknuti nego samo dobro... N a k a n a č i n i d j e l o d o b r i m...« I zaista je u ovom našem dvadesetom stoljeću breslavski profesor, svrzimantija i odmetnik od vjere katoličke Dr. J. Wittig ove riječi sv. Augustina protumačio u istom duhu i istom logikom, kojom se služe protivnici Isusovaca, dočim sv. Augustin pretpostavlja sredstva ne koja bilo nego dobra ili indiferentna, kaošto pretpostavlja i pravu ljubav, spojenu s drugim krepostima, i živu ljubav, djelotvornu, koja se očituje u dobrim djelima. A da dobra nakana oplemenjuje indifentna sredstva, indiferentne čine, to je dakako nauka Isusovaca i cijele katoličke Crkve i sv. Pavla: »Ako dakle jedete ili pijete ili što drugo činite, sve činite na slavu Božju« I. Kor. 10, 31.

Nelogično je dakle i neispravno izvađanje isusovačkih protivnika, jer oni neispravno tumače spise isusovačkih moralista, na kojima temelje svoje izvode. Pođimo sada korak dalje i pogledajmo,

II. Čije je ovo načelo: svrha posvećuje sredstva.

Lako je bilo Pascalu izmisliti razgovor s Isusovcem Escobarom i njegove izjave. No evo, što piše taj isti Escobar: »Ako je djelo zlo po svojem predmetu ili samo po sebi, a čini se radi dobre svrhe, ono ne mijenja radi toga svoje moralne zloće, nego ostaje apsolutno i skroz i skroz zlo; kao n. pr. krasti, da se dade milostinja. Zao čin ne može u moralnom pogledu imati karakter dobrote«.

Spomenuti već P. Busenbaum, kad piše: »cum finis est licitus, etiam media sunt licita«, pretpostavlja sredstva, koja nisu po sebi etički zla, jedino primjeri, koje navađa — to drage volje priznajemo — nisu zgodno izabrani. Međutim P. Busenbaum veli dalje i ovo: »Nije nikada slobodno prestupiti zabranjujući naravni zakon, niti da se izbjegne smrti, dakle ni radi dobre svrhe«.

P. Pavao Layman († 1635.), P. Edmund Voit (XVIII. v.), P. Augustin Lehmkuhl († 1917.) uče posve isto, što cijela katolička

Crkva, naime da dobra svrha ne opravdava zle čine i zla sredstva. Glasoviti P. Deharbe u svojem tumačenju katekizma osuđuje n. pr. laž počinjenu radi ne znam kako dobre nakane, jer ne smijemo nikad činiti zlo, da odatle dođe dobro.

Vrlo poznati P. Noldin piše izrijekom: »Iz ovoga je jasno, da griješi proti osnovnim načelima etike, ko uči da svrha posvećuje sredstva, t. j. da dobra svrha čini, te djelo po sebi ili po prilikama zlo, postane dobro. Jer i ako dobra svrha može učiniti, da bude dobro ono djelo, koje je po sebi ili po prilikama indiferentno, ipak ne može učiniti, da bude dobro ono djelo, koje je po sebi ili po prilikama zlo«.

Napokon jedan od Isusovaca naših dana, Francuz P. Lahr kaže: »Nikada i ni u kojem slučaju nije slobodno htjeti ono, za što se zna da je zlo, bez obzira na to, da li se hoće kao svrha ili kao sredstvo. Time se apsolutno osuđuje ono odiozno načelo, da svrha posvećuje sredstva«.

Mi dakako ne možemo ovdje navađati riječi ili spise svih isusovačkih pisaca, ali da načelo: svrha posvećuje sredstva, nije isusovačka nauka, svjedoci su nam svi moralisti iz Družbe Isusove po redu bilo abecednom ili kojem drugom. Navest ćemo ovdje samo nekoliko njih s oznakom godine, u kojoj je život završio: Amicus (1651), Antoine (1743), Arriaga (1667), Azor (1603), Ballerini (1881), Bauny (1649), Becanus (1624), Sv. Robert Bellarmin (1621), Beringer (1909), Bucceroni (1918), Cardenas (1684), Castropalaus (1633), Comitolus (1626), Coninck (1633), Dicastillus (1653), Ehrentreich (1708), Elizalde (1678), Esparza (1689), Fagundez (1645), Filiucci (1622), Frins (1912), Génicot (1900), Gobat (1679), Gonzalez (1705), Gury (1866), Henriquez (1608), Hurtado (1646), Illsung (1695), Krimer (1703), Kugler (1721), Lacroix (1714), Laymann (1635), Lessius (1623), de Lugo Fr. (1652), njegov brat

Kardinal de Lugo J. (1660), Maertius (1664), Matharan (1894), Mayr (1749), Mazzotta (1746), Mendo (1684), Molina (1600), Moya (1684), Oviedo (1651), Palmieri (1909), Pellizarius (1651), Quintanaduenas (1651), Rassler (1723), Raynoudus (1663), Rebellus (1608), Reginaldus (1623), — evo ih već ko naručenih 50 imena kao 50 potpisa i to autentičnih! — zatim: Reuter (1762), Sa (1596), Sabetti (1898), Salas (1612), Sanchez (1610), Stoz (1678), Suarez (1617), Tamburini (1675), Tanner (1632), Terillus (1676), Kardinal Toletus (1596), Valentia (1603), Vasquez Gabr. (1604), Viva (1726), Vogler (1708), Zaccaria (1795), a od novijih i savremenih: Kardinal Billot, Arregui, Cappello, Cathrein, Ojetti, Vermeersch.

Rado bismo znali, tko je između onih, što počevši od 1656. godine pa do današnjeg dana, pjevaju, gude, trube, sikću i grakću, onu istu staru i otrcanu pjesmu o posvećivanju sredstava, tko je između njih proučavao ili čitao spomenute isusovačke pisce, tko je između njih uopće vidio djela ovih Isusovaca, tko je između njih čuo za imena ovdje navedenih isusovačkih pisaca? A ako nisu čitali spomenutih djela, onda nek pročitaju još jedamput historiju o Hanibalu i Formionu i — mutatis mutandis — nek je sebi primijene.

Naprotiv **da dobra svrha ne posvećuje zla sredstva: to je nauka svih Isusovaca starih i novih kontinenata**; to je nauka Isusovaca počevši od sv. Ignacija pa sve do današnjih; to je nauka koju oni uče u svojim školama, koju oni naučavaju s propovjedaonica, koje se oni drže u ispovjedaonicama i u svom privatnom i javnom životu, i to svi, svi bez ijedne iznimke, a isto tako svi bez iznimke osuđuju i zabacuju kao neisusovačko, nekatoličko, nepošteno, nemoralno ono načelo, što im se sa raznih strana predbacuje, da svrha posvećuje zla sredstva.

A ako je itko mjerodavan da prosudi, što

uče i što ne uče Isusovci, to su svakako mjerodavni oni sami i sv. Crkva, koja je »stup i tvrđa istine« I. Tim. 3, 15. i koja je osudila klevete i Blaisea Pascala i svih njemu sličnih, te koja isusovačku nauku odobrava a Isusovce prati svojom ljubavlju i priznanjem.

Nisu dakle Isusovci ni postavili ni naučali ni slijedili ono nemoralno načelo, da svrha posvećuje zla sredstva, nego — da ne zalazimo u odveć davna vremena — naučavao ga je na primjer Florentinac Nikola Machiavelli.

Dne 27. rujna 1540. bio je red Družbe Isusove prvi put odobren od pape Pavla III. bulom »Regimini militantis Ecclesiae«, a dvadeset i pet godina prije toga izdao je Machiavelli svoje djelo »Il Principe«, u kojem se nalaze evo ovakove nauke: »Ko ide za tim, da u svemu radi moralno dobro, mora da propadne u mnoštvu, koje se za to ne brine. Zato onaj, koji hoće da se učvrsti, mora znati prema prilikama i zlo činiti.. Razboriti vladar ne smije i ne može držati svoju riječ, ako bi držanje riječi bilo njemu na štetu.... Nek nastoji osigurati samo svoj život i svoju vlast; sredstva za to vrijedit će uvijek kao poštena«. — Prema Machiavelli-u moral vrijedi za privatne i kućne odnošaje a ne tiče se upravljanja države; za državu je glavna norma socijalna korist, i svaki zakon, svaki politički postupak jest pravedan i zakonit, ako je koristan po državu.

Još jedan, i to engleski filozof Hobbes izdao je 1642. djelo »de Cive«, koje sadržaje nauku o opravdanju kakvih bilo sredstava, napose pak ovu tvrdnju: »Budući da je uzaludno pravo na svrhu onome, ko nema pravo na sredstva, slijedi: kad svako ima pravo da se uzdrži, da ima također pravo upotrebljavati sva sredstva i izvršivati svaki čin, bez kojeg se ne može uzdržati«.

Kao zastupnike mišljenja o opravdanju zlih

sredstava — veli jedan anonimni talijanski pisac — mogao bih navesti: »onu dobričinu Cavoura, koji je priznao, da je njegova politika bila politika da balossi t. j. lopovska. Naveo bih Maxima d' Azeglio, koji je tu politiku, što ju je i on u zvijezde kovao, definovao kao politiku, koja se temelji na moralu sa dva utega i dvije mjere, dosljedno na moralu opakom. Naveo bih načelo Salvagnoli-evo, da se s istinom ne može vladati. Zatim sa knjigom Lemarmore »Un po' più di luce« (malo više svijetla) u ruci i s dvjema knjigama, koje je tiskao Luigi Zini, ... pokazao bih, kako se je, da se postigne svrha: ujedinjenje Italije, služilo s tolikim himbama, licemjerjem, lažima, izdajama, varkama, da je tim na zao glas došla Italija za sve vjekove....«

»Ko je naučavao, da svrha posvećuje sredstva?« — veli izdavač lista »La Réponse«. — »Nije li to, recimo, Voltaire, koji ovako pjeva slavospjev laži: »Laž je zla samo kad donosi zlo. Ona je vrlo velika krepost, kad donosi korist. Treba lagati kao đavo ne plašljivo, ne za neko vrijeme, nego odvažno, uvijek... Lažite, prijatelji moji, lažite; ja ću vam isto uzvratiti, kad bude zgode.« Ko je naučavao, da svrha posvećuje sredstva? Nije li to činila Strahovlada, nije li to bio »raison d' être« Odbora za opće blagostanje? Ne čini li to sadašnji boljševizam, koji je poubijao hiljade i hiljade nevinih, da uspostavi diktaturu proletarijata? Divne li svrhe, koja posvećuje upravo strašna sredstva!

Sve u svemu: Isusovci uče isto što i sv. Pavao: »ne smije se činiti zlo, da se postigne dobro«, isto što uče ostali katolički moralisti: »bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu«, t. j. djelo je dobro, kad je sve dobro, i predmet i prilike i sredstva i svrha, a zlo je, čim jedan od ovih elemenata manjka.

Naprotiv načelo: svrha posvećuje sredstva, svojina je onih, koji se u svojim nazorima i u svom životu najviše razilaze od Isusovaca, a to su bezbožnici, revolucionarci i svi neprijatelji Boga, Crkve i čovječanstva.

III. Nagrada od 1.000 forinti.

Nekako nam je neugodno prepričavati ovu staru pripovijest, koja je već na hrvatskom jeziku višeput objelodanjena, tako god. 1905. u reviji »Hrvatska Straža«, a god. 1930. u reviji »Život«. No pripovijest je zanimiva poput romana, pa ćemo je ponoviti, nek bude staroj pjesmi — i stari refren!

Prigodom pučkih misija u Frankfurtu na Majni, godine 1852., glasoviti Isusovac P. Petar Roh (živio od 1811. do 1872.) obeća javno s propovjedaonice hiljadu forinti onome, ko bude mogao navesti ma jednog samo Isusovca, koji brani famozno načelo, da svrha posvećuje sredstva. Sucima su imali biti profesori juridičkog fakulteta u Heidelbergu ili Bonnu. Ujedno zamoli P. Roh sve prisutne, nek ovaj njegov proglas raširе što više među narodom. To je bila prva ponuda, i dosta privlačiva, budući da je jedini P. Roh mogao izgubiti 1000 forinti, a za protivnika u slučaju neuspjeha u dokazivanju nije bila nikakova opasnost. Ponuda P. Roha zaista ne ostade bez uspjeha, jer već slijedeće godine (1853.) protestant H. Fischer, državni savjetnik, izdade djelce: »Aburteilung der Jesuitensache«. Ali polagano! Na 54. strani tog djelca veli Fischer: »da isusovački red odobrava načelo: svrha posvećuje sredstva, nije istina, pače nije ni vjerojatno, a i sami protivnici tog reda, koji su stvar najtemeljitije istražili, nisu to nikad ustvrdili«.

Koncem godine 1861. i početkom 1862. dao je isti P. Roh vjerske konferencije u Hallu i tu ponovio svoju izjavu i obećanje nagrade od 1000 forinti, a godine 1863. bi po treći put izdan isti proglas.

U to vrijeme javili su se doduše nekoji mudrijaši željni onih 1000 forinti. Tako jedan anonimni auktor knjižice: »Jesuitenmoral« (1863.), zatim protestantski župnik Maurer s brošurom: »Neuer Jesuitenspiegel« (1868.), a profesor Jacobi držao je najprije u tu svrhu predavanja na teološkom fakultetu u Hallu (1862.), a zatim ih dao štampati. Nagradu nije dobio nitko, ali klevete su se i dalje širile, osobito po novinama. Nekoje od ovih događaja pripovijeda sâm P. Roh u brošuri: »Stara pjesma: svrha posvećuje sredstva, s popravljenim tekstom i novom melodijom« (1869.).

Iza smrti P. Roha raspisa godine 1890. g. Richter, kapelan u Duisburgu, istu nagradu — to je bilo dakle po četvrti put, kako se je oznanila ista nagrada, no ni ovaj put nije se nitko našao, da zasluži 1000 forinti.

Napokon petu ponudu postavi god. 1903. katolički svećenik i narodni zastupnik Dasbach. On obeća dvostruku svotu, naime dvije hiljade forinti, sretniku, koji dokaže, da je načelo o posvećivanju sredstava isusovačka nauka. Sada se javi jedan stručnjak, kojemu puni naslov zvuči: grof Pavao Hoensbroech, odmetnik od isusovačkog reda i od Crkve katoličke. Ako itko, a to je on, kao bivši Isusovac, mogao poznavati isusovačku nauku i dokazati famoznu tvrdnju. I zaista grof Hoensbroech nije bio vulgarni umnik. Svi dotadanji dokazi protiv Isusovaca za njega su bez vrijednosti, te on izjavljuje u novinama i u posebnoj brošuri: »Onamo od Pascala pa sve do danas ne može se pred kritikom održati ništa, što se navodi kao dokaz, da se u isusovačkim knjigama nalazi ono zloglasno načelo. Sve su to sami iz konteksta istrgani citati — većim dijelom iz »Medulla theolo-

giae moralis« od P. Busenbauma. Premda su tu jasne riječi, kad je svrha dopuštena, onda su i sredstva dopuštena (cum finis est licitus, etiam media sunt licita), ipak to ne dokazuje ništa, jer se na tim mjestima ne radi o sredstvima, koja su po sebi etički zla«. Mi smo grofu Hoensbroechu zahvalni za ovu lojalnu konstataciju. Budući da ga dotadanji dokazi nisu zadovoljavali, Hoensbroech se dao na veliki posao, da sabere nov dokazni materijal. Komisija sveučilišnih profesora imala je odlučiti, da li je Hoensbroech zaslužio 2000 forinti; ali ne bi moguće sastaviti takvu komisiju, jerbo 26 protestantskih profesora ne htjedoše primiti taj posao, a Hoensbroech isključi iz komisije katoličke profesore Mausbacha i Heinera, koji su mu bili sumnjivi zbog »jezuitizma«. Hoensbroech se obrati na sudište u Trieru, a kad se je ono izjavilo nenadležnim, dođe ova škakljiva rasprava pred sud u Kölnu. — 31. ožujka 1903. bijaše Dasbach postavio svoju ponudu, a dvije godine manje jedan dan poslije toga, naime 30. ožujka 1905., nemilosrdni suci zabaciše sav onaj pomno sakupljeni novi »dokazni materijal« i izjaviše: »Ni u jednom od isusovačkih tekstova, što ih je naveo Hoensbroech, ne sadržaje se opće načelo, da čin po sebi zao može postati dobar uslijed dobre svrhe«.

Pedeset jednu godinu uzalud je čekala obećana nagrada od 1000 forinti, a sad je već skoro trideset godina prohujalo, otkako još uvijek čeka nagrada od 2000 forinti, koja bi se vjerovatno isplatila dobitniku u njemačkim markama i s kamatama. Pa zar još nije majka rodila junaka, da on svoje osvijetli lice i odnese ovo silno blago?

Dakle bujrum, gospodo galamdžije!

IV. Klevetnici pred sudom.

Već su doduše u stvari Hoensbroechovoj sudovi imali posla, no to je bilo zapravo natječaj za nagradu a ne prava sudbena parnica. Dva krivična procesa u pitanju isusovačkog morala pojaviše se tek godine 1927. odnosno 1928. i to ponajprije

u Norveškoj.

Još od početka Luterove t. zv. reformacije bio je u toj zemlji Isusovcima boravak zakonom zabranjen. Posljednjih pak godina stalo se raditi oko toga, da se taj zakon dokine, a to je bila najzgodnija prilika, da se obnove stare pjesme i stare klevete o isusovačkom moralu. Ovaj put je glavnu riječ vodila jedna žena, gospođa Marta Steinsvik. Obranu Isusovaca pred javnošću preuze vlč. g. Celestin Riesters, župnik u Kristiansandu (grad u južnoj Norveškoj, oko 16.000 stanovnika), pobijajući osvade gđe Steinsvik i nazivajući je lažljivicom. Gđa Marta tuži župnika Reistersa sudu, biva radi uvrede poštenja. Na određeni dan, 18. siječnja 1928., župnik Riesters pozvan, da se brani, govorio je pred sudom kroz tri sata, ispoređivao je mjesta sv. Alfonza Liguori-a (osnivača reda Redemptorista i prijatelja Isusovaca) i drugih pisaca navedena od gđe Steinsvik s autentičnim tekstovima i sjajno joj dokazao, da iznosi laži i klevete proti katoličkom kleru i katoličkoj Crkvi. Gđu Steinsvik branio je protestantski profesor Dr. Ihlen, a župniku Riestersu pomagao kao stručnjak Dominikanac vlč. g. Lutz. Sutradan, 19. siječnja, bi od **nekatoličkih sudaca** donesena osuda, kojom se župnik Riesters proglašuje nevinim, a gđa Marta Steinsvik osuđuje da snosi parbene troškove. Gđa Marta uloži utok na više sudište, a ono 24. studenog potvrdi pravorijek suda u Kristiansandu; nova žalba na

najviše sudište donijela je gđi Steinsvik tu korist, da je ono dne 31. prosinca snizilo iznos parbenih troškova, ali je u samoj stvari potvrdilo osudu prvostepenog suda. Međutim to je bila rasprava o isusovačkom moralu uopće. Nekako u isto vrijeme vodio se

u Madžarskoj

proces, kome je podloga bilo specijalno pitanje, da li je načelo: svrha posvećuje sredstva isusovačka svojina. Evo kako je došlo do tog procesa, i koji mu je bio rezultat.

Godine 1927. prigodom neke sudbene rasprave u Budimpešti advokat i publicista Dr. Deziderije Polónyi, imenom katolik a inače liberalac i vjerojatno slobodni zidar, održao je odulji govor protiv Isusovaca, obijedivši ih starom i poznatom klevetom, da je njihova svojina i deviza: svrha posvećuje sredstva. Kad je ta stvar bila objavljena u novinama, ustade na obranu Isusovaca preč. g. Dr. Julije Czapik, tajni komornik Nj. Svetosti i suradnik lista »Magyar Kultura«, te privatnim pismom pozove advokata Polónyi-a, da opozove svoju izjavu. Ovaj prilično drsko odgovori na to pismo, a tada Dr. Czapik objelodani cijelu stvar u listu »Magyar Kultura« i nazove dra Polonyi-a lašcem i klevetnikom, i njega i sve one, koji će opetovati tu podvalu protiv Isusovaca. Dr. Polónzi uvrijeđen tuži Dr. Czapika sudu. Parnica započe 20. siječnja 1928.

Dr. Czapik je priznao, da je napisao članak, radi kojeg je optužen, ali veli da nije uvrijedio poštenje tužitelja Dra Polónyi-a, jer je ono, što je Dr. Polónyi ustvrdio o Isusovcima prosta laž. Poziva se na općenito uvjerenje kulturnog svijeta; kad bi tvrdnja Dra Polónyi-a bila istinita, kako je moguće i pomisliti, da bi Crkva dopuštala djelovanje Isusovaca? Istina je samo to, da su se slične laži i prigovori o Isusovcima češće ponavljali, i da je ovo pitanje već davno riješeno, da je »r e s j u d i c a t a«, naime god. 1905., kad

je vrhovni sud u Kölnu ustanovio, da se ne može dokazati inkriminirana teza protiv Isusovaca.

Tužitelj, dotično njegov branilac, ostaje kod svoje tvrdnje i navodi druge neke uobičajene osvade proti Družbi Isusovoj: restrictio mentalis, probabilizam, te kako su bili često protjerani iz katoličkih zemalja i kako je s a m p a p a K l e m e n t XIV. u k i n u o i s u s o v a č k i r e d i t. d.*)

---

*) Ne možemo posve mimoići ovu primjedbu o Klementu XIV., ali ćemo se samo ukratko na nju osvrnuti. Odgovaramo 1. n e i z r a v n o: a) zašto se protivnici isusovački pozivlju na j e d n o g j e d i n o g papu Klementa XIV., koji je red isusovački ukinuo, a n ena 19 (odnosno 29) papa prije njega i 10 papa poslije njega, koji su Družbu Isusovu odobrili, hvalili, pomagali, štovali i cijenili? — b) ako je, dato non concesso, isusovački red u o n o d o b a i zaslužio, da bude ukinut, slijedi li, da ga treba i s a d a ukinuti? — c) je li za naš vijek mjerodavno mišljenje pokojnog Klementa XIV. ili pak slavno vladajućeg Pija XI.?

2. i z r a v n o: a) Klement XIV. ukinuo je Družbu Isusovu ne radi njezine zle nauke, nego misleći da ona više ne donosi željenih plodova za Crkvu, da će tako povratiti mir u kršćanskom svijetu, i vođen nekim d r u g i m r a z l o z i m a r a z b o r i t o s t i k o r i s t i za Crkvu (jasno izrečeno u breveu »Dominus ac Redemptor« od 21. VII. 1773). Razlozi su dakle ne doktrinalne i moralne naravi, nego izvanjski disciplinarni, radi oportuniteta. A ni ove razloge — koji bi bez sumnje mogli baciti neku ljagu na D. I. — nisu usvajali ni Klementov predšasnik Klement XIII., ni njegov nasljednik Pijo VI. — b) Tri godine je Klement čekao na ukinuće D. I., a kad ga je pod pritiskom sa raznih strana, izveo, rekao je: »Compulsus feci — učinio sam prisiljen«, te je po svjedočanstvu savremenika sv. Alfonza Liguori-a bio vrlo uznemiren i žalostan, i tako pokazao, da je i sâm nezadovoljan sa svojim postupkom. — Napokon c) ako je D. I. bila god. 1773. jednim breve-om dokinuta, bila je god 1814. jednom svečanom bulom Pija VII. »Sollicitudo omnium ecclesiarum« sjajno uspostavljena. U toj buli veli Pijo VII., da bi počinio zločin (»gravissimi criminis in conspectu Dei reos Nos esse crederemus«), kad ne bi uspostavio isusovački red.

Opseg i zamašaj same stvari, koja je zalazila u vjersko i povjesno područje, iziskivao je a isto tako i obje stranke zaželjele su, da se pozovu stručnjaci u ovim pitanjima. Dr. Polonyi je za sebe izabrao dva nekatolička svećenika, dočim je Dr. Czapik prepustio izbor svojih stručnjaka rektoru peštanskog državnog sveučilišta. Sud je potvrdio izabrane stručnjake, te su stranke bile zastupane ovako:

Tužitelj: Dr. Polónyi; njegov odvjetnik židovski socijalni demokrat Dr. Vámbéry; stručnjaci: Szimonides, bivši luteranski pastor, i Zoványi, bivši kalvinski propovjednik i profesor. Obojica su ova bili poznati kao slobodoumni pisci te su ih njihove konfesije riješile službe, jer su zanijekali božanstvo Kristovo.

Optuženi: Dr. Czapik; njegov branitelj Dr. Hindy; stručnjaci: Dr. Wolkenberg, profesor morala , i Dr. Aldássy, profesor povijesti.

Sudski senat: Dr. Schadl, predsjednik; Dr. Eigner i Dr. Piacsek, suci. Predsjednik katolik, suci nekatolici.

Raspravljalo se na pet sjednica*). Navest ćemo ovdje samo nekoje važnije točke, što uže spadaju na naš predmet.

Dr. Volkenberg: iz povijesti reda Isusovaca ne može se utvrditi, da je teza **»finis sanctificat media«** ikada bila geslo ili vodeća ideja Isusovaca. **»Finis sanctificat media«** je apsurdna teza za onoga, komu je jasan odnošaj između svrhe i sredstva. U tu svrhu morao bi nabrojiti najveća teološka djela. Najviše citiram iz djela onih učenjaka, s kojima se služe bogoslovi. Po sv. Augustinu: **ako sredstvo po sebi znači zlo, ne smije se upotrijebiti pa ni u dobru svrhu.** To ispovijedaju Isusovci. Po sv. Tomi: zlo nastaje manjkom kojega komponenta.

---

*) Opširnije o toku parnice Memorabilia S. I. 1927, str. 229 i sl.; Katolički List 1928, broj 13., 14., 15., iz kojeg posuđujemo ove podatke.

Takav je na pr. komponent, ako kod postignuća cilja upotrebljavamo neispravna sredstva.

Ovo je fundamentalna teza ne samo katoličke Crkve i reda Isusovaca, nego svake konfesije i svakog morala.

Expert citira razne autore, po kojima je svaki čin neispravan, ako je neispravan ma i samo jedan motiv ili komponenat čina. Neki od ovih autora su Isusovci, neki nijesu, pa tim dokazujem, da nema razlike između moralke katoličke Crkve i između reda Isusovaca; stoga je isključeno, da redovnička naučavanja izađu iz okvira nauke i morala katoličke Crkve. Učitelji ovakove vrsti brzo otpadnu sa živog tijela Crkve, jer oportunizam ili utilitarizam, koji je postavio princip **»finis sanctificat media«**, stoji u golemoj opreci s moralkom katoličke Crkve. **Pogrešna je teza: Crkva je intaktna i hvalevrijedna, ali Isusovci su krivci; Crkvu ne diramo, ali osuđujemo Isusovce. To je neozbiljna smicalica, da se prikrije prava namjera.**

»Svrha posvećuje sredstva« nabačena je glossa, kojoj manjka historijski dokaz i živa težina. Ne može se odličan i zaslužan red staviti u frontu prama Crkvi, ne može se zamisliti mogućnost, da bi Crkva u svome okviru trpila korporaciju, koja naučava **»moral insanity«.** Red, o kojemu je govor, tako je moćan, da danas broji oko dvadeset tisuća članova, od kojih 2500 rade u misijama, dok su mnogi članovi odlikovani najvišim crkvenim odlikovanjem. Citira Paulsena, koji veli, da red Isusovaca naravno ne sastoji od samih svetaca, ali ni od samih zločinaca: on sastoji od **ljudi.** Velikih neprijatelja ima samo zato, jer je red pokazao velika djela i uspjehe. Crkva i red Isusovaca imadu istu sudbinu. Šesdeset i osam semestara predajem kao profesor, pa me ova prošlost ovlašćuje konstatirati, da optužba **nije**

kadra iz 30.000 jezuitskih djela iznijeti jedan pasus u dokaz, da je teza »finis sanctificat media« u istinu teza Isusovaca.

Dr. Aldássy, govoreći o neprijateljstvu svjetovnih vladara prema Isusovcima, kaže:

Franjo Rákóczi god. 1705. protjerao je Isusovce samo zato, jer se nijesu htjeli otcijepiti od austrijsko-češke redodržave; poslije mu je bilo žao, pa je u progonstvu u Rodostu mnogo pisao o vrsnoći Isusovaca, što više, ispovjednik mu je bio Isusovac. Nikola Zrinjski bio je u najboljim odnosima s Isusovcima; tko protivno tvrdi, taj mistificira javnost.

Dr. Polónyi: da li je istina, da su i katolički vladari napadali Jezuite? Da li su se ovi napadaji ticali Crkve katoličke.

Dr. Aldássy: na primjer kralj Filip bio je katolik, ali je proganjao Isusovce ne zbog moralke, već iz političkih razloga.

Dr. Polónyi: osnovna deviza Machiaveli-ja bila je **»finis sanctificat media«.** Može li g. expert navesti jednoga Isusovca, koji je radi toga prigovorio Machiaveliju.

Dr. Aldássy: iz toga nikako ne slijedi, da su se Isusovci poistovjetovali s Machiavelijem!*)

---

*) U ostalom možemo smjesta navesti nekoliko Isusovaca, koji odlučno i jasno prigovaraju Machiavelliu. Tako n. pr. u svojim školskim priručnicima: Geny, Lahr, Cathrein. Ovaj posljednji veli: »Absurda est doctrina Machiavellismi... Absurda quoque est distinctio inter moralem publicam et privatam...« Time je valjda ipak dosta jasno izraženo prigovaranje, ako se za jednu tvrdnju (ovdje Machiavellievu) kaže, da je absurdna. Ako je po volji, mogli bismo lako navesti još 50 prigovaratelja.

Dr. Polónyi: još jedno pitanje molim! — Zašto je nastala svuda uzrujanost, gdje god su se nastanili Isusovci?

Dr. Aldássy: uzrujavali su se samo slabići, jer su se bojali velikog ugleda Crkve i jer su Isusovci bili najjači stupovi autoriteta Crkve.

Pri kraju rasprave dobivaju riječ tužitelj i tuženi. Dr. Czapik među ostalim veli:

Slavni senate! Svećenik sam, pa sam dužan braniti svoju Crkvu. Ali ja bih to učinio bez obzira na tu okolnost, već i s razloga, jer sam duboko uvjeren o uvredi nanesenoj redu Isusovaca, uvjeren sam da branim istinu i pravdu, kada sam ustvrdio i tvrdim, da je dr. Polónyi **klevetnik.** Glavni tužitelj preuzeo je na sebe dužnost dokazati, da su Isusovci u prošlosti inkrimirani princip **»cilj posvećuje sredstva«** ne samo branili, već ga u cijelosti prihvatili i u praksi provađali. Stanoviti krugovi htjedoše **poništiti prestiž** ovog odličnog crkvenog reda, pa je to jedini razlog, što danas sjedim na optuženičkoj klupi. Insinuirani je princip po sebi **nemoralan,** pa je po protestantskim učenjacima uglavljeno, **da ga Isusovci nijesu nikada usvojili, ni priznali; to je valjan zaključak cijele ove rasprave.** Do danas imade oko 80.000 jezuitskih djela, pa optužba nije bila kadra iz ovog ogromnog materijala iznijeti konkretne dokaze za svoju tvrdnju. Dokazali smo zastupnicima optužbe, da citirane tekstove ili ne razumiju ili slabo razumiju, jer su **laici** u tumačenju latinskog teksta. **Potpuno znanje latinskoga jezika i stila crkvenoga je Ahilova peta** u dokazivanju istine. Mizerabilna ova okolnost utvrđena je kod zastupnika optužbe i njihovih experata, pa je sama ova okolnost dostatna za prosuđivanje objektivne istine.

Poštovani će Senat suditi na temelju iskaza zaprisegnutih strukovnjaka; to je i pravo,

jer je ovo predmet **znanstveni.** Potrebno je stoga objąsniti znanstvenu spremu experata optužbe i obrane. Profesor dr. Z o v á n y i, expert optužbe, nije stručnjak u povijesti katoličke Crkve. On je profesor-protestant, pa ga je protestantska crkva riješila njegove službe. Dr. S i m o n i d e s, expert optužbe napisao je djelo **»Život Isusov«**; radi toga je riješen svećeničke službe. On je osim toga tajnik kluba socijalnih demokrata. Optužba je svoje experte **samâ izabrala,** umjesto da je to prepustila samome senatu. Nasuprot experte obrane izabrao je **rektor sveučilišta: Dr. Volkenberg i dr. Aldàssy** profesori su povijesti katoličke vjere i moralke preko **šezdeset semestara.** Kada bi moji đaci toliko znali u crkvenim i vjerskim pitanjima, koliko je utvrđeno kod optužbe i njenih stručnjaka, bezuvjetno bi ih morao srušiti na kolokviju. Apostoli su bili svijesni istine, koju su zastupali, te su stajali vedra čela pred sudom; i ja stojim podignute glave, pak molim, **da me Senat riješi svake krivnje.**

OSUDA.

Budapeštanske novine donašaju, da u velikoj dvorani sudbenog stola od pantivijeka nije bilo toliko publike, kao na dan proglašenja osude, 16. veljače. Redarstvo je jedva održalo red na hodniku, dvorana i galerije dupkom pune najodličnijih intelektualaca svjetovnih i crkvenih predstavnika, ozbiljnost na licima sviju odaje važnost i epohalni značaj današnjega dana. U pol 12 ulazi veliki senat sudbenog stola, te u prisuću optužbe, obrane i experata usred grobne tišine **predsjednik dr. Schadl** proglašuje osudu:

Kr. sudbeni stol okrivljenika dra Julija Capika rješava krivnje klevete i uvrede poštenja, a obvezuje glavnog tužitelja, dra Dezideria Polóny-ja, da plati jednu tisuću pengö-va odvjetniku dru Zoltanu Hindy, osim toga jednu stotinu pengö-va izdavatelju revije »Magyar Kultura«.

R a z l o z i:

Kr. sudbeni stol morao se je baviti sa dva gledišta. Najprvo je trebalo odlučiti, da li počinja klevetu onaj, koji ustvrdi, da je **»finis sanctificat media«** bio princip Jezuita?

Kr. sudbeni stol je pronašao, da se ovakovom tvrdnjom **može počiniti kleveta,** jer znači, da je slobodno u interesu dopuštenog cilja upotrijebiti nedopuštena sredstva.

Kad bi dakle to bilo geslo Jezuita, značilo bi, da red Jezuita ne bira sredstva u postignuću cilja, ma bila ona nemoralna. Pripisivati ovo Isusovcima je uvreda i osramoćenje reda, jer ga u slučaju istinitosti izlaže javnom preziru.

Drugo gledište, kojim se je sudbeni stol morao baviti i odlučiti, bilo je: **da li je pomenuto geslo bio princip reda Isusovaca, da li ga naučava, slijedi i izvađa,** — jer ako je istina, tada kleveti nema mjesta.

Dokaz istine proveden je na temelju podataka i razlaganja stranaka i njihovih experata. Stranke i experti složili su se u tom, da Isusovci načelo »Cilj posvećuje sredstva« **nijesu nikada i nigdje pismeno naučavali ili širili,** ali u svemu drugomu su struke i strukovnjaci u potpunoj opreci. Kr. sudbeni stol morao je po tom birati između dva stručna mišljenja, da jedno od ovih usvoji. Odluka je pala u prilog okrivljenika. Okrivljenik i njegovi experti su pri rješavanju naglo nadošlih i neočekivanih upita i objekcija glavnog tužitelja pokazali **najprecizni je razumijevanje stvari,** takovo, kakovo se po njihovoj znanstvenoj spremi od njih i punim pravom očekivalo. Naprotiv, kod glavnog se tužitelja i njegovih experata stvarnost i prihvatljivost mišljenja očitovala **u manjoj mjeri. Dr. Zo-**

*vá*nyi, profesor protestantske crkvene povijesti, **nije pokazao adekvatan znanstveni nivo u pitanjima povijesti katoličke Crkve naprama učenjačkoj spremi prof. dra Ald*á*ssy-ja, investigatora katoličke crkvene historije.** Ali apstrahirajući od ovoga, pokazao je vis-à-vis Jezuitima i katoličkoj Crkvi takovu zaguljenost, **da postoji opravdana sumnja o ispravnosti njegovog stručnog mišljenja.**

Dr. S i m o n i d e s jednostavan dušobrižnik protestantski, nije profesor moralke, po sebi ne isključuje mogućnost strukovnjaka u pitanjima moralke; ali ipak — usporedivši ga sa sveučilišnim profesorom moralke, **drom Volkenbergom, — nije se mogao prihvatiti bez pridržaja za experta struke.**

Doktrinalna sprema glavnog tužitelja, dra Polónyi-ja u parničnom predmetu stoji u podređenom odnošaju prema znanstvenoj gotovosti optuženoga- dra Capika, budući da je sâm priznao, da se ovim pitanjem intenzivnije počeo baviti onda, kada se parnica približila kraju. Po njegovom ličnom mišljenju i priznanju: da u ovome pitanju ne mogu odlučiti njegovi uskookvirni pojmovi, — konstatuje se, da je u toku parnice u par navrata dao jasan izraz pristranosti u prosuđivanju djela Isusovaca, stoga je zavrijedio, da se njegova razlaganja posmatraju sa stanovitom mjerom nepovjerenja.

Ali senat sudbenog stola morao je prihvatiti stanovište obrane još iz ovih razloga. Optužba i njezini strukovnjaci povadiše iz tisuću i tisuću isusovačkih djela samo nekoje manje dijelove, za koje je obrana dokazala, da su netačni, okljaštreni, iz cjeline istrgnuti, apokrifno citirani ili loše prevedeni, koji šta više, — ne spadaju na predmet. **Obrana je utvrdila, da je** na pr. teorija slijepe poslušnosti, takozvana **»poslušnost lješine«** nikla iz nepoznavanja pravila reda Isusovaca, a iz manjkavog, po expertima optužbe prinesenog teksta proizlazi, da se t. zv. »crno-bijela poslušnost lješine« odnosi isključivo na dogmatička pitanja. — Uspjelo je obrani ustanoviti i to, da se slučaj kineskih misionara nije ticao negacije osnovnih načela vjere, već samo poštivanja narodnih običaja. Dokazano je po obrani, da rezervacija mentalna, probabilizam i kazualizam nijesu oznake jezuitske moralke, da porezna prijevara nije jezuitski moral, da iz nabrajanja raznih stepenâ krađe nikako ne slijedi načelo »Cilj posvećuje sredstva«.

Obrana je dokazala, da kriva zakletva nije nauka Isusovaca, da progon heretika, smrtna kazna i umorstvo kralja nije praksa Isusovaca upravo tako, kao što nije luteranska ni kalvinistička, akoprem je i optužba priznala, da su Luter i Kalvin naučavali slične teze. Obrana je protumačila optužbu, da protivnici uopće nijesu na čistu s latinskim tekstom, i da je papinski dekret svojevremeno ukinuo red ne zbog nemoralne nauke, niti zbog toga, kao da je red došao u sukob s općim uvjerenjem katoličke Crkve. Obrana je razjasnila, da su Rranju Rakóczija II. vodili politički uzroci, kada je postupao protiv Isusovaca. Okrivljenik i njegovi experti dokazaše, da su Jezuitima podmetnuta načela još davno prije njih naučavali učenjaci i pisci prijašnjih vijekova. Experti obrane imali su odvažnosti priznati, da je i među Isusovcima bilo, koji su zašli na stramputicu, pa da je prirodno, da se za pojedinačne slučajeve ne može učiniti odgovornim cijeli red isusovački.

Slaba je strana optužbe, da kada iz više hiljada jezuitskih djela citira bilo okljaštreno, bilo lošim prijevodom, — ne razlikuje pojedinca Isusovca od reda Isusovaca, već generalizira, a to je nepravedno.

Optužba je pustila iz vida okolnost, da su i ćudoredni principi raznih vremena podvrgnuti bili promjenama, tako, da je nekada moglo biti

dopušteno ono, što se danas zabacuje. Veliki dio protestantskih učenjaka smatra klevetom tvrditi, da je **»cilj posvećuje sredstva«** parola Isusovaca, ali optužba s tim nije računala, kao ni s tim, da je red Isusovaca danas od države i crkve priznata organizacija, što sigurno nebi bilo, kad bi se njihova nauka protivila zakonima ćudoređa i javnog poretka. Stanovište je optužbe neodrživo, jer dokazni materijal crpi iz nesistematski povađenih, dijelom okljaštrenih, lošim prevodom zamršenih i nerazumljivih podataka, — ne mareći, da li su citati ozbiljni i potpuni. Ovaj je postupak neodrživ i s razloga, jer pruža priliku opsipati red Jezuita množinom neosnovanih prigovora pred cijelom javnosti.

Kr. sudbeni stol smatra dokazni postupak dovoljnim za sticanje uvjerenja, da prigovori, predbačeni redu Isusovaca ne odgovaraju istini i da »cilj posvećuje sredstva« nije princip Isusovaca. Iz toga pak proizlazi, da tko ovo načelo ipak pripisuje i podmiće Isusovcima, taj kleveće. Glavni je tužitelj dakle klevetao, pa ga okrivljeni pravom nazivlje klevetnikom, što više, što bi po uvjerenju kr. sudbenog stola kleveta postojala i u slučaju dokazane inkriminirane tvrdnje, ako ju je dotični izrekao s namjerom, da uvrijedi. — Pošto je nesumnjivo, da je dr. Polónyi imao namjeru vrijeđati red Isusovaca, **imade se dokaz istine smatrati uspjelim u prilog okrivljenoga.**

*

Tim je parnica slobodnih zidara proti Isusovcima završena veličajnom pobjedom Isusovaca. Ne mijenja na stvari ništa, što je optužba najavila priziv protiv ovoga remek-djela sudačke rutine. Okrivljeni je obasipan sa svih strana čestitkama i cvijećem, dočim spram Polónyi-a padali su poklici: Dolje izdajica! Vi ste katolik? Otac Vaš okrenuti će se u grobu! Stidite se!

*

Nakon svega ovoga inteligentnu i poštenu čovjeku je jasno, da načelo »svrha posvećuje sredstva«, ako se odnosi i na zla sredstva, jest nemoralno, machiavelističko, bezbožničko. Nijedan Isusovac nije tog načela naučavao, nijedan se Isusovac njega ne drži u praksi. Vrlo su ga mnogi Isusovci stvarno zabacivali u svojim knjigama; ne kažemo svi, jer svi nisu uopće ni pisali baš o ovoj stvari. Mnogi su ga jasnim riječima osudili , kao prije navedeni i kao P. Cathrein, kad kaže: »Krivo je ono načelo: svrha posvećuje sredstva«, ako se razumijeva i o zlim sredstvima. Ne samo pape, ne izuzev ni Klementa XIV., biskupi i uvažene katoličke ličnosti, nego ni objektivni inovjerci nisu to načelo pripisivali Isusovcima. Razne sudske rasprave pokazale su, da ono nije svojina reda Družbe Isusove.

Zato pripisivati Isusovcima kao njihovu nauku i njihovu devizu: »cilj posvećuje sredstva«, znači glupo ili zlobno pjevati onu staru, posve neosnovanu pjesmu, znači klevetati isusovački red i narod zavoditi.

A kleveta je nečasno sredstvo, Božjim i naravskim zakonom zabranjeno, i svaki Jugoslaven, koji drugoga kleveće, napose »ako sa naročitim ciljem ide na to da uništi dobro ime oklevetanog lica« — makar on ne vjerovao u Boga i ne držao do svog poštenja — griješi proti državnom zakonu, koji u § 301. Krivičnog zakonika smatra klevetu krivičnim djelom a za klevetnika određuje zatvor i novčanu kaznu.

Bibliografija.

Što smo ovdje napisali, nismo — kao što običaju naši neki protivnici — izmislili ni pohvatali iz zraka, već smo sve iznijeli na temelju stručnih djela od isusovačkih i neisusovačkih pisaca. Budući da članak nije imao bit strogo znanstvenog nego više popularnog karaktera, nisu u samom tijeku razlaganja spominjani izvori. Osim već navedenih časopisa poslužila su nam ova djela:

Appel, Kurzgefasste Kirchengeschichte III. 1911
Brou, Les Jésuites de la Légende, 1906
Brucker, Histoire de la Comp. de Jésus 1919
Büchmann, Geflügelte Worte, 1892
Cathrein, Philosophia moralis 1895 i slij. izdanja
Duhr, Jesuitenfabeln, 1891
Dr. Heiner, Der Jesuitismus, 1902
Dr. Heiner, Die Jesuiten und ihre Gegner, 1906
Lahr, Cours de Philosophie, 1930.
Noldin, Summa Theol. mor., I., 1910 i slij. izdanja
Pilatus (Dr. V. Naumann), Der Jesuitismus 1905
René Fülöp-Miller Macht und Geheimnis der Jesuiten, 1929
Prümmer O. P., Manuale Theol. mor., I. 1928
Siebertz, Geschichtlicher Führer, 1899
Što su Isusovci, 1899 — i razne enciklopedije.

Dr. B.

—

Uprava Glasnika Presvetog Srca Isusova

Zagreb, Palmotićeva ulica broj 31.

		Din.
I. Molitvenici:		
	Srce Isusovo, spasenje naše, obič. uvez	20.—
	Kongreganist, običan uvez	10.—
	Kongreganistica, običan uvez	10.—
II. Pripovijesti:		
	Zakletva Huronskog poglavice	8.—
	Mercedarijeva osveta	4.—
	Vjerni sin Sidija	3.—
	Kraljičin bratić	4.—
	Dani srećom obasjani	6.—
	Dani srećom obasjani, ljepši vez	8.—
III. Nabožne knjige:		
	Sv. Ivan M. Vianey	25.—
	Milosna devetnica sv. Franje Ksaverskog	4.—
	Vojska Srca Isusova	4.—
	»Želiš li svoju sreću« ili Zvanje	5.—
	Spasi dušu svoju	3.—
	Da li bih u svećenike	5.—
	Sveta Ura ili Ura klanjanja pred Presvetim	3.—
	Manete in dilectione mea	5.—
	Utjeha Srcu bolnom	4.—
	Nova Manreza	30.—
	Svete Rane Isusove	5.—
	Zvijezda mora	10.—
	Put Križa	2.—
	Sveta Ispovijed	2.—
IV. Životopisi:		
	Bl. Bobola, mučenik D. I.	5.—
	Bl. Klaudij de la Colombière	3.—
	Josip Kundek	5.—
	Dva Kristova viteza, brošir.	5.—
	Dva Kristova viteza, platno obični vez	10.—
	Sv. Alojzije Gonzaga, u platno uvezan	20.—
	Sv. Alfons Rodriguez	12.—
	Sv. Ivan Berchmans	5.—
	Sveci i blaženici Družbe Isusove	15.—
	Sv. Robert Bellarmin D. I.	5.—
V. Časopisi i kalendari:		
	Glasnik Presv. Srca Isusova, godište cijelo	15.—
	Katoličke Misije, cijelo godište	10.—
	Vjesnik Marijinih Kongregacija, cijelo god.	10.—
	Život, cijelo godište	50.—
	Kalendar Presv. Srca Isusova i Marijina	10.—
	Misijski Kalendar	10.—
VI. Razno:		
	Svetost Crkve u dvadesetom vijeku	5.—
	Povijest katoličke crkve	10.—
	Misli natražnjaka	5.—
	Katolička akcija	8.—
	Muž i žena, drugo izdanje	4.—
	Pjesme o malom Isusu	6.—
	Četrnaest pjesama sv. Terezije Maloga Isusa	5.—
	Marijina Kongregacija radnika	5.—
	Čist naraštaj	5.—
	Svjetovni nazor	5.—
	Naša najveća potreba	5.—
	Kako ću odgojiti svoje dijete	4.—
	Zagreb, slikovnica	4.—
	Upisnice u Djevojačko društvo	2.—
	Upisnice u Apostolstvo molitve	1.—
	Zastupnici modernih znanosti i vjera	3.—
	Uznik, pripovijest	6.—
	Vanino M.: VRELA I PRINOSI za povijest isusovačkog reda	100.—
	Isusovci i stara pjesma: svrha posvećuje sredstva	2.—

Sve ovo dobije se u samostanu oo. Isusovaca u Sarajevu, Čemerlina ul. 9. ili izravno kod Uprave Glasnika Presv. Srca Isusova, Zagreb, Palmotićeva ulica 31.

„NOVA TISKARA“ VRČEK I DR. SARAJEVO.